

в цілому в різних сферах життя перестають бути ефективними. Особливо актуальним це є для старшокласників, які обрали спортивний профіль. Специфіка вимог, які висуває до особистості оптанта сфера спорту, а саме: жорсткі обмеження за станом здоров'я, витривалістю, психофізичними характеристиками тощо, – в разі будь-яких несприятливих зовнішніх чи внутрішніх подій можуть призвести до часткової чи повної втрати профпридатності в обраному специфічному напрямку в будь-який непередбачений час і навіть на етапі навчання. Та й за найсприятливіших умов вікові зміни організму спортсмена вимагають зміни характеру, цілей діяльності, або й можливість самореалізації в новій професійній сфері. Тому одним з характерних аспектів професійного самовизначення особистості в умовах спортивного напрямку профільного навчання має бути варіативність особистого професійного плану, гнучкість щодо перспектив розгортання життєвого шляху. Так, саме поняття професійного успіху при побудові особистого професійного плану має враховувати варіабельність професійного шляху залежно від можливих травм, вікових змін, передбачати перспективи не тільки найближчого, але й віддаленого майбутнього.

Завданнями подальших досліджень є:

1) визначення специфіки процесу самовизначення особливості їх професійного становлення залежно від змістового наповнення спортивного профілю в навчальних закладах;

2) відбір змісту та педагогічних засобів забезпечення професійного самовизначення старшокласників умовах спортивного напрямку профільного навчання, та, зокрема, засобів формування настанови на побудову варіантів розвитку кар'єри у осіб, що орієнтовані на самореалізацію в спорті.

Список використаної літератури

1. Арабаджи Т.Д. Необхідність формування професійного самовизначення спортсмена / Т. Д. Арабаджи // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011. – №11. – С. 5 – 8.
2. Гнітецька Т. Досвід організації профільного навчання за спортивним напрямом (профіль “туризм”) / Т. Гнітецька, І. Войтович // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я в сучасному суспільстві: збірник наукових праць. – 2012. – №4(20). – С. 139 – 141.
3. Котова О.В. Принципи організації профільного навчання у старшій школі / О. В. Котова // Освіта на Луганщині. – 2008. – № 1(28). – С. 52 – 55.
4. Кравченко Т.В. Професійне самовизначення: узгодження інтересів дитини і батьків /Т. В. Кравченко // Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах [Текст]: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 25 травня 2012 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 111-114.
5. Морін О.Л. Констатація стану науково-методичного забезпечення професійного самовизначення учнів старших класів / О.Л. Морін // Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах [Текст]: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 25 травня 2012 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 154 – 156.

***А. І. Грітчина,**
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ЮНАКІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ ДО ВИКОНАННЯ РОЛІ СІМ'ЯНИНА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена проблемі дослідження підготовки юнаків інтернатних закладів до виконання соціальної ролі сім'янина як педагогічної категорії.

Ключові слова: *готовність до виконання ролі, соціальна роль, юнаки, інтернатні заклади, сім'янин.*

Формування готовності юнацтва до виконання ролі сім'янина – багатоаспектна проблема, яку пов'язують із статевим дозріванням та соціальною зрілістю особистості. Сучасна молодь має орієнтири, які все більше відходять від орієнтирів на створення сім'ї, особливо це характерно для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які вже мають негативний досвід сімейного піклування.

Слід зазначити, що змістовний аналіз законодавчих та нормативних актів засвідчив, що гостро постає питання формування у молоді свідомого ставлення до шлюбу з метою створення міцної, самостійної сім'ї, народження бажаних дітей, вказується також на необхідність підвищення рівня готовності до виконання соціальних ролей чоловіка та батька.

Науковці намагаються дослідити процес підготовки юнацтва до виконання ролі сім'янина у теоретичній площині, виявити відповідні чинники та розкрити соціально-педагогічні та психолого-педагогічні умови. Медико-психологічні аспекти підготовки до шлюбу розглядали у своїх дослідженнях М. Алексеева, Т. Афанасьєва, Л. Богданович, Т. Буленко, Д. Ісаєв, В. Каган, А. Хрипкова, З. Шкіряк-Нижник та інші. Морально-педагогічні аспекти підготовки школярів до сімейного життя вивчалися В. Барським, В. Бойко, Л. Верб, М. Вовчик-Блакитною, З. Зайцевою, Є. Ільїною, В. Карпиковим, Р. Лемеховою, А. Сизановим, В. Сухомлинським, І. Трухіним. Особливості статевого виховання й статевої ролі самовизначення як фактору готовності до виконання ролі сім'янина досліджували М. Боришевський, О. Васютинський, Т. Говорун, О. Кікінежді, Д. Колесов, І. Кон, В. Кравець, Д. Логвінова, Л. Мороз, Т. Титаренко та інші.

Соціально-психологічні механізми розвитку у юнаків готовності до виконання ролі сім'янина як необхідної складової життєдіяльності у власних сім'ях розкрито у працях психологів О. Бодальова, К. Вітакера, І. Дубровіної, В. Зацепіна, С. Ковальова, Г. Навайтиса, А. Обозової, П. Якобсона. Окрім цього в монографічних дослідженнях педагогів знайшли відображення проблеми теорії і практики дошлюбної підготовки молоді (В. Кравець, В. Шмідт, Л. Яценко); підготовки до виконання батьківських і материнських функцій (В. Бойко, Д. Луцик, Г. Чередниченко).

На індивідуальний та диференційований підхід до старшокласників у підготовці майбутнього сім'янина звертали увагу Т. Абаєва, В. Бизова, В. Вечер, І. Овчиннікова, Н. Пономаренко, М. Феоктистова, І. Шалімова; взаємодію школи та сім'ї у підготовці до шлюбу вивчали В. Постовий, Д. Перфильєвська, Є. Сичова. Формуванню усвідомленого батьківства присвячені роботи О. Безпалько, І. Братусь, Т. Веретенко, В. Гурова, І. Зверєвої, Г. Лактіонової, Р. Овчарової. Дослідники І. Кон, О. Лосєва, Т. Юферева, З. Янкова зосереджували увагу на питанні статевої відмінності та диференціації соціальних ролей. Процес засвоєння дитиною соціального досвіду за допомогою теорії ролі також знайшов своє відображення у дослідженнях (Дж. Г. Мід, Р. Мінтон, С. Катрелл, Т. Парсонс,

Т. Сарбін, А. Шилс).

Українські психологи зазначають, що загальною для соціологів і психологів характеристикою соціальних ролей є ціннісні орієнтації особистості та рольові установки (І. Бех), спільність цілей діяльності, життєва спрямованість або мотивація поведінки людей (С. Максименко, В. Семиченко).

Актуальними для нашого дослідження є погляди А. Прихожан, Н. Толстих, Г. Філіпової, які вважають, що для успішного виконання ролі сім'янина необхідно навчитися любити, піклуватися, опікуватись іншим. До цього здатні лише ті діти, які в дитинстві відчули таке ставлення до себе з боку батьків. Діти-сироти й діти, позбавлені батьківського піклування, як правило, відчувають значні труднощі в оволодіння роллю сім'янина, оскільки більшість вихованців інтернатних закладів зростали поза межами сімейного середовища або мали негативний досвід сімейних стосунків.

Водночас виховання в умовах “закритості” інтернатного закладу, обмеженість оточення, жорстка регламентація дій вихователями за негативного попереднього сімейного досвіду та відсутності адекватних позитивних зразків для статевої ідентифікації сприяє тому, що діти мають недостатньо уявлень про сімейну роль чоловіка та жінки.

Так, В. Кравець вважає, що готовність людини до шлюбу й сім'ї є розумінням нею суспільного значення своїх дій, певних обов'язків між подружжям, відповідальності за сім'ю й дітей, добровільне прийняття не передбачених у сімейному житті турбот і обмежень в особистій свободі [3]. Для нас важливою є думка вченого про відповідальність особи за створення та функціонування сім'ї перед суспільством та державою, на якій потрібно наголошувати в процесі підготовки хлопців і дівчат до майбутнього сімейного життя.

На думку Г. Плясової, виховання сім'янина в умовах дитячого будинку буде ефективним, якщо: життєдіяльність дітей організована з позицій родинного виховання і максимально наближена до домашнього середовища; вихователі дитячого будинку опановуватимуть і реалізовуватимуть нові соціально-професійні ролі – “батько”, “мати”[4].

Кожний віковий період становлення особистості має особливу чутливість до певних зовнішніх впливів – сім'ї, школи, друзів, ровесників тощо. Різноманітність таких соціальних інститутів допомагає дитині в оволодінні необхідними життєвими вміннями та навичками, що є актуальним для дітей, позбавлених сімейного виховання. Загальновідомо, що саме юнацький вік є періодом пошуку свого місця в житті, здійснення професійного вибору; статевого дозрівання й пошуку партнера в інтимній сфері; характеризується активним привласненням суспільних норм і функцій, можливістю їхнього якісного усвідомлення, оволодінням соціальними ролями, тобто юнак формується як суспільний суб'єкт. Засвоєні особистістю соціальні норми й ролі становлять зміст її цінностей, зумовлюють спрямованість її поведінки, вибір сфер і засобів реалізації нею своєї внутрішньої позиції. Рівень засвоєння соціальної ролі пов'язаний з усією сукупністю умов, у яких виховується дитина, де відбувається її розвиток, формування її життєвих цілей.

Соціальна роль – це стереотипна поведінка людини, яка задається її

соціальною позицією в системі міжособистісних відносин, ланка, яка пов'язує особистість і групу, спосіб входження особистості в групу. Скільки існує груп (великих і малих, реальних чи умовних), до участі в яких залучається індивід, стільки ж він має соціальних ролей (іноді – більше, якщо в одній групі йому доводиться виконувати не одну, а кілька ролей) [2].

Соціальні ролі чоловіка, дружини, батьків вимагають пари з певними відносинами: батьки – діти, чоловік – дружина. Характер сімейної рольової структури визначається соціально-історичними умовами, культурою та епохою [1].

Аналіз результатів досліджень (Л. Верб, Н. Гусак, Г. Оглобіна), а також власних досліджень дав можливість визначити складники готовності юнаків до виконання ролі сім'янина:

- розуміння й усвідомлення необхідності виконання сімейних функцій та обов'язків;
- уміння зіставити особисті інтереси з інтересами сім'ї;
- високий рівень готовності юнаків-старшокласників до сімейного життя, комунікативної діяльності;
- саморозвиток юнака як суб'єкта діяльності, формування в нього механізмів саморегуляції, самовиховання, необхідних для діалогічної взаємодії з іншими людьми у сімейних відносинах;
- здатність самостійно визначити труднощі виконанні сімейних обов'язків й знаходити шляхів їх подолання;
- практичні уміння та навички, що необхідні для успішного сімейного життя.

Отже, узагальнення наукових підходів дає підстави для до висновку, що проблема формування готовності юнаків до виконання ролі сім'янина завжди була в центрі уваги дослідників, але актуальною є саме в сучасних соціокультурних умовах. Категорія “готовність до виконання ролі сім'янина” охоплює формування ціннісного образу сім'ї, мотивації та установки на створення сім'ї, формування і розвиток якостей особистості, її знань, умінь та навичок, необхідних для успішного оволодіння роллю сім'янина.

Список використаної літератури

1. Гусак Н. І. Підготовка юнаків-старшокласників до виконання соціальних ролей чоловіка та батька : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Надія Іванівна Гусак / Харківський нац. університет ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2005. – 222 с.
2. Дружинин В.Н. Психология семьи / Владимир Николаевич Дружинин. – М. : КСП, 1996. – 160 с.
3. Кравець В. П. Теорія і практика підготовки учнівської молоді до сімейного життя : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1997. – 386 с.
4. Плясова Г. И. Воспитание будущего семьянина в условиях детского дома : дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Галина Ивановна Плясова. – Барнаул, 2008. – 190 с.

З. М. Діхтяренко,
м. Київ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО УЯВЛЕННЯ ПРО Я-ФІЗИЧНЕ

У статті розкрито поняття: “активність”, “активність особистості”, “рухова